

Brigita Praznik Lokar, Osnovna šola Danile Kumar Ljubljana

USTVARJALEN ZAKLJUČEK OBRAVNAVE DOMAČEGA BRANJA – IVAN CANKAR: MOJE ŽIVLJENJE

▽ V članku predstavljam obravnavo knjige Ivana Cankarja *Moje življenje* za domače branje v 9. razredu, in sicer s frontalno razlago in pogovorno metodo z diskusijo ter z ustvarjalnim zaključkom v obliki dramske uprizoritve z vključenimi igranimi kratkimi filmi, ki je bila izvedena na pobudo učencev, ki so s tem pokazali, da je lahko spoznavanje s Cankarjem poučno in hkrati zabavno, ne da bi pri tem okrnili vsebino črtic in lepoto Cankarjevega jezika.

1 Uvod

»Priznajmo si. Branje Cankarja v šoli ni bilo zabavno. Še posebno zato ne, ker je bilo obvezno. In kot najstnik razumeti tisti umetelni jezik ... obnova črtic, stoje pred tablo, se je zdela kot najhujša nočna mora ...« (Štingl 2017). S temi besedami je bil v svet pospremljen projekt *Cankar v stripu* ob začetku Cankarjevega leta decembra 2017. Priznam, da me te besede in vsesplošni stereotipi, da Cankarja nihče ne bere, da je današnji mladini miselno in življenjsko strašno oddaljen, motijo, saj so mi bila Cankarjeva besedila že od osnovne šole blizu, verjetno tudi zato, ker sem imela in še imam rada slovenski jezik z zgodovino, kar je bil tudi glavni razlog za izbiro poklica, ki ga sedaj opravljam. Tudi pri pouku slovenščine vedno skušam učencem Cankarjeva besedila čim bolj približati in aktualizirati, da kasneje ne bi tudi oni dejali, da Cankarja sploh niso marali brati. Ko sem se seznanila s tem projektom – *Cankar v stripu*, mi je bil le delno všeč. Spraševala sem se, ali bi morali učitelji slovenščine v današnjem času z namenom dosega večje sprejemljivosti Cankarja med učenci res tako rigorozno posodobiti njegova besedila; pa ne mislim s tem le na vrsto besedila – strip, ampak tudi na samo besedišče (sleng) in prenos Cankarjeve realnosti v današnji svet. Po mojem mnenju se ravno s tem izgubi tisto najlepše iz Cankarjevih črtic – poetičnost njegovega jezika. Bi moral Cankar res postati strašno zabaven, da bi ga učenci raje brali? Mnenje Petre Vidali (2018) v članku *Večera* krasno povzema moje misli: »... nobenega razloga ni, da bi Cankar moral biti zabaven. Večina dobre literature ni preveč zabavna. Bi jo morali zato ubogim mladim prihraniti?« Ravno nasprotno s tem vprašanjem delujem, ko svojim učencem 9. razreda »zaukažem« branje črtic Ivana Cankarja za domače branje.

A če sem do tega šolskega leta Cankarjeve črtice obravnavala predvsem s pomočjo klasičnih metod obravnave domačega branja (s frontalno razlago in pogovorno metodo z diskusijo) in le delno z alternativnimi metodami

(preverjanje doživljanja in razumevanja, aktualizacija z ustvarjalnim pisanjem) (Krakar Vogel 2004: 109), sem v tem šolskem letu obravnavo zaključila malo drugače – predvsem ustvarjalno. Za to pa so poskrbeli najstniki, ki po vsesplošnem mnenju Cankarja niti razumeti ne morejo, kaj šele da bi to hoteli.

2 Domače branje

Domače branje pomeni učenčevo samostojno branje literarnega dela zunaj šole (doma) in naj bi bilo dopolnilo k obravnavanju književnosti v šoli. Ponavadi je izbor knjig tak, da se ujema oz. dopolnjuje izbor tem, obdobj, avtorjev v učnih načrtih, hkrati pa je treba upoštevati zanimivost za bralca (Krakar Vogel 2004: 108). Sama pri izboru knjig za domače branje sledim učnemu načrtu, hkrati pa želim upoštevati želje učencev. Tako so učenci 9. razreda v šolskem letu 2017/2018 morali prebrati 4 knjige za domače branje, in sicer: *Pripovedke po Shakespearu* (Mary in Charles Lamb), *Moje življenje* (Ivan Cankar), *Mali princ* (Antoine de Saint-Exupery) in knjigo po izboru s predlaganega seznama *Najstniki in težave* ali *Najstništvo niso le brezskrbni dnevi mladosti*. Prva tri besedila so na predlaganem seznamu domačega branja v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju v učnem načrtu iz leta 2011 (Učni načrt 2011: 72–73). V šolskih letih 2014/2015, 2015/2016 in 2017/2018 so bila vsa štiri dela med učenci sicer dobro sprejeta, a največ odpora do branja so izražali ravno pri knjigi *Moje življenje*. Učenci so bili že pod vplivom stereotipov, da je Cankar starinski, nerazumljiv, zato sem se morala še bolj potruditi pri spodbujanju za branje in nadaljnjo obravnavo.

2.1 Ivan Cankar: *Moje življenje*

Cankarjeva zbirka črtic *Moje življenje* je prvič izšla leta 1920. Kasneje je doživela še mnogo ponatisov in različnih izdaj. Učenci so morali prebrati izdajo iz leta 1984, ki jo je izdala Mladinska knjiga. V njej je 14 črtic, ki so oštevilčene z rimskimi številkami I–XIV, in 11 črtic, ki so naslovljene: *Njena podoba*, *Sveto obhajilo*, *Na peči*, *Desetica*, *Mater je zatajil*, *Večerna molitev*, *Tuja učenost*, *Skodelica kave*, *V tujini*, *Naš laz*, *Njen grob*.

Decembra 2017 so učenci dobili navodila za branje knjige in vprašanja na delovnem listu. Svoje odgovore so morali zapisati v ustvarjalni zvezek (zvezek za domača branja in bralno značko, ki ga imajo že od 6. razreda naprej) in oddati do konca januarja 2018. Obravnavo sem načrtovala za mesec marec 2018. Znanje iz domačega branja bi nato preverjala s pisanjem šolskega spisa na temo črtic z aktualizacijo in uстным ocenjevanjem.

2.2 Navodila za učence

Ivan Cankar: *Moje življenje*

Preberi knjigo in izčrpno odgovori na vprašanja, odgovore pa zapiši v ustvarjalni zvezek. Bodi pozoren/pozorna na slog pisanja in pravopis.

V knjigi je 14 kratkih pripovedi – črtic, označenih z rimskimi številkami I–XIV, in 11 črtic, ki so naslovljene (*Njena podoba*, *Sveto obhajilo*, *Na peči*,

Desetica, Mater je zatajil, Večerna molitev, Tuja učenost, Skodelica kave, V tujini, Naš laz, Njen grob).

1. Na kratko predstavi življenje in delo Ivana Cankarja. Navedi tudi njegova najpomembnejša dela in jih razvrsti po literarnih zvrsteh. V pomoč ti naj bo dana razpredelnica, ki jo prepisi v zvezek/na list.

2. Dana vprašanja se nanašajo na kratke pripovedi/črtice, ki so označene z rimskimi številkami I–XIV.

a) Zapiši kraj in čas dogajanja v danih črticah. V kateri glagolski osebi so napisane, kdo je pripovedovalec?

I: Slovenska matica je najstarejše društvo za izdajanje knjig (1864). Napiši, kaj je Cankarja motilo pri njej in zakaj.

II: Zakaj pisatelj ni odgovoril na učiteljičino vprašanje, koliko je ena plus ena?

III: Kakšna je bila materina kazen in kako je učinkovala na Cankarja?

IV: Pojasni, o katerem prazniku so se otroci najraje pogovarjali in zakaj ravno o tem.

V: Pojasni, po čem se je pisatelju v spomin vtisnil mlad in lep gospod in kateri poklic je opravljal.

VI: Za koga je Cankar menil, da so najmanj pobožni in zakaj?

VII: Kolikokrat se je Cankar v otroštvu srečal s smrtjo in kako jo je doživljal?

VIII: Po čem je Cankar hrepenel in zakaj?

IX: Pojasni, zakaj je Cankar v otroštvu menil, da je šola njegov najhujši sovražnik.

X: Kaj so štrbonclji in kakšen spomin veže pisatelja na njih?

XI: Pojasni, kdaj človek spozna človeka in se vpraša o smislu življenja (po Cankarjevem mnenju).

XII: Kako se je Cankar počutil na predvečer odhoda v Ljubljano in zakaj?

XIII: Kako je pisatelj gledal na Vrhniko ob odhodu?

XIV: O čem naj bi ljudje, pisatelji pisali – od kod naj bi jemali spomine?

3. Napiši naslov vsake naslovljene črtice in jo obnovi v treh povedih.

4. Zapiši mnenje o prebranih črticah. Svoje mnenje utemelji. Navedi črtico, ki ti je bila najbolj všeč, in črtico, ki ti je bila najmanj všeč. Navedi tudi razloga.

5. Opiši, razloži odnos Ivana Cankarja do mame. Svojo razlago utemelji s primeri iz danih črtic. Kakšen je tvoj odnos do mame?

6. Katero črtico bi dramatisiral/-a, če bi imel/-a možnost? Opiši/predstavi sceno, ki bi jo želel/-a uprizoriti na odru.

7. ZAPIŠI PRIMERJAVO MED TVOJIM IN CANKARJEVIM OTROŠTVOM. Kdo bolje, slabše živi? Zakaj meniš tako? Sta si v čem podobna ali zelo različna? Kaj meniš o Cankarjevem otroštvu? Ali imajo otroci danes podobne težave? Navedi/predstavi jih. Pomagaj si z motivi iz črtic. Primerjavo zapiši v obliki krajšega razmišljanja (najmanj 20 povedi).

8. Leto 2018 bo Cankarjevo leto, saj bomo obeleževali 100. obletnico smrti enega največjih slovenskih literatov – Ivana Cankarja. Na kakšen način bi ga ti želel/-a obeležiti? Napiši svoj predlog.

2.3 Obravnava domačega branja

Vsi učenci (14) so do dogovorjenega roka oddali svoje odgovore. Vse zapise sem skrbno prebrala in pregledala. Nekateri so bili v svojih zapisih skromni, drugi so se zelo potrudili. Tako kot pretekla leta so učenci po večini napisali, da jim črtice niso bile všeč, da jih niso razumeli, da so jim bile preveč žalostne. Najbolj všeč jim je bila črtica Skodelica kave, ker so jo najbolj razumeli, najmanj všeč pa sta jim bila Naš laz in Njen grob, ker govorita o smrti matere. Vsi so zapisali, da bolj cenijo svojo mamo, kot jo je Cankar. Najpogosteje so zapisali, da bi dramatizirali črtico Skodelica kave. Zelo dobro so primerjali svoje otroštvo s Cankarjevim. Po večini so napisali, da sami boljše in lepše živijo, ker pač živijo v 21. stoletju. Vseeno pa so nekateri izrazili dvom v boljše, kakovostnejše življenje današnjih otrok. Ivan Cankar je veliko časa preživel v naravi, med prijatelji, imel je več stika z ljudmi, manj obveznosti, niso ga obkrožale digitalne naprave ... Njihova razmišljanja so me presenetila, sploh če so v prejšnjih odgovorih zapisali, da jim črtice niso bile všeč, da jih niso razumeli ... A kljub temu so jih spodbudile k zanimivemu razmišljanju. Torej so jih razumeli – po svoje.

Na koncu so učenci navedli svoje predloge za počastitev Cankarjevega leta. Predlagali so pohod po poteh Ivana Cankarja (tako v Ljubljani kot na Vrhnikih), dan mam in otrok v čast Cankarjeve mame, bralni maraton Cankarjevih besedil ... Kar nekaj učencev pa je navedlo, da bi lahko nekaj črtic uprizorili na šolskem odru ali celo posneli kratke filme. Nad vsemi idejami sem bila zelo navdušena, najbolj pa nad dramsko uprizoritvijo.

Med samo obravnavo domačega branja (2 šolski uri) v obliki pogovora/diskusije z učenci, izmenjave mnenj in izkušenj z branjem je med večino učencev vse bolj rasla želja po uprizoritvi črtic. Že med pogovorom so predlagali črtice za uprizoritev – največkrat so omenjali Pehar suhih hrušk (črtica III), Skodelica kave, Mater je zatajil, Enajsta šola pod mostom (črtica II). Po obravnavi domačega branja je sledila še poglobljena obravnava črtic Bobi in Na peči. V tem času je v meni dozorela ideja o uprizoritvi igre na šolskem odru, v kateri bi se mladi pogovarjali o Ivanu Cankarju, o tem, koliko skupnega imajo z njim, svoje trditve pa bi podkrepili s primeri iz črtic. Ravno v tistem času smo se v šolski knjižnici dogovarjali, kako bi izpeljali zaključek bralnega leta za učence 6.–8. razreda (140 učencev), ki so opravili bralno značko. Predlagala sem, da lahko s svojimi učenci 9. razreda pripravim predstavo, hkrati pa z njo počastimo Cankarjevo leto. Določili smo datum prireditve (14. maj 2018) in priprave so stekle.

3 *Kdo sploh bere Cankarja?* Dramska uprizoritev z igranimi kratkimi filmi

Priprave na prireditev oz. predstavo sem razdelila na tri faze:

1. Pisanje scenarija odrske igre in scenarija kratkih filmov (marec, april),
2. Snemanje kratkih filmov in montaža (april),
3. Vaje za odrsko uprizoritev (maj).

3.1 Potek priprav

Medtem ko sem scenarije za kratke filme po izbranih črticah napisala sama s pomočjo Cankarjeve zbirke, je pri pisanju scenarija odrske igre zelo dejavno sodelovala učenka Eva Lazar, ki je tudi soavtorica odrske igre. Po moji predstavitvi ideje med šolsko uro je čez nekaj dni sama prišla k meni z zapisanimi predlogi za igro. Skupaj sva se odločili, da bo na odru pet učencev (Eva, še dve učenki in dva učenca), ki bodo odigrali sami sebe. Pri zapisu scenarija sem upoštevala njihove osebne značilnosti.

Za predlogo kratkih filmov sem v skladu z besedilom igre izbrala naslednje črtice oz. prizore iz njih: 1. Pogovor otrok na peči, 2. Enajsta šola pod mostom – Ivan ob reki s prijatelji in doma med pomerjanjem obleke ter nesrečna pot v šolo, 3. Stroga učiteljica v razredu, 4. Kraja hrušk in razkritje, 5. Skodelica kave, 6. Mater je zatajil in 7. Odhod v Ljubljano. V filmčkih je skupaj igralo 12 učencev iz 9. razreda – polovica iz moje skupine, ostali iz drugih skupin na priporočilo mojih učencev. Učenci so prevzeli vlogo junakov in jih odigrali v skladu s Cankarjevo dobo in v Cankarjevem jeziku. Vlogo Ivana Cankarja je v vseh filmih prevzel moj učenec J., ki izkazuje izreden talent za igro. Celotno snemanje in montažo filmov je prevzel nadarjeni učenec T. iz 8. razreda ob pomoči svojega prijatelja, tudi učenca 8. razreda. Snemanje je potekalo tri dni v času pouka konec aprila v sončnem vremenu ob reki Savi in njeni bližnji okolici (Ljubljana Stožice), na šolskem dvorišču, v šolski dvorani in moji učilnici. Da sem uskladila vse termine snemanja z obveznostmi učencev, sem potrebovala kar nekaj časa in predvsem veliko razumevanja s strani učiteljev.

Vaje za predstavo so potekale v prvih dneh maja, ravno v času izvajanja NPZ, a vsi sodelujoči učenci so vaje redno obiskovali. Tako pri snemanju kot pri vajah so vsi učenci pokazali veliko vnemo za sodelovanje. Na koncu je celoten projekt postal čisto njihov, jaz sem bila le nema opazovalka in koordinatorica dejavnosti. Učenci so si sami svetovali, kako prizore odigrati, sami so priskrbeli scenske pripomočke, se trudili realno prikazati Cankarjev čas, preverjali dejstva iz knjige ...

Na dan predstave so se učenci izredno izkazali, publika pa je bila navdušena. O predstavi je učenka iz 7. razreda napisala: »Predstava se mi je zdela zelo zanimiva in tudi smešna. Igralci so igrali precej realistično. Dobro se mi je zdelo, da so izbrali Cankarja, saj ga bomo morali prebrati prej ali slej. Mislim, da je predstava učence spodbudila k branju Cankarja, saj so ga povezali z nami in nam pokazali, koliko skupnega imamo z njim.«

Vsi sodelujoči učenci v projektu (teh je bilo 10 – štirje učenci zaradi lastnih obveznosti niso mogli sodelovati) so ob zaključku napisali refleksijo o opravljenem delu in nato prejeli oceno pri pouku slovenščine. Naknadno so učenci tudi pisali spis na temo črtic z aktualizacijo (Biti mlad in poln nad ... Je res tako težko biti mladostnik?), pri zadnjem ustnem ocenjevanju pa sem preverjala in ocenjevala znanje tudi iz tega domačega branja.

3.2 Odrska igra s kratkimi filmi

Besedilo igre *Kdo sploh bere Cankarja?* predstavlja pet najstnikov, ki se srečajo po pouku v parku na klopcah in imajo skupno težavo – za domače

branje morajo prebrati Cankarjevo *Moje življenje*. Medtem ko se učenci L., N., L. in T. ves čas sprašujejo, koga bi sploh zanimalo življenje Ivana Cankarja, zakaj je sploh treba brati Cankarja, ko pa imajo toliko obveznosti, tarnajo, da je učiteljica slovenščine prezahtevna in da v bistvu knjige prav nič ne razumejo, najstnica Eva skuša vse prepričati, da branje te knjige sploh ni tako naporno in da imajo z mladim Ivanom več skupnega, kot si mislijo. So zasanjani in hrepenijo po vsakdanjih rečeh kot Cankarjevi sorojenci v črtici Na peči, imajo težave v šoli in z učitelji kot Cankar v črtici II, se prerekajo s sorojenci in sošolci/prijatelji ter zganjajo lumparije (črtica III), nevede povzročajo skrbi staršem (Skodelica kave), se izogibajo nasvetom in navodilom staršev in učiteljev (Mater je zatajil), a vsi skupaj želijo oditi v svet, ob tem pa jih je strah kot Cankarja (črtica XIII). Igro zaključijo s skupnim mnenjem, da imajo z Ivanom Cankarjem veliko skupnega in da je prav, da berejo njegove knjige. Konec koncev je tudi med njimi lahko novi Ivan Cankar, zato naj vsi skupaj odidejo domov končno prebrat njegovo knjigo *Moje življenje*.

↳ **Slike 1-4:** V odrski igri se dijaki sprašujejo, zakaj je sploh treba brati Cankarja. Avtorica vseh fotografij je Brigita Praznik Lokar.

Ob vsakem namigu na določeno črtico se je na platnu nad odrom predvajal kratki film (sedem kratkih filmov dolžine 1–3 minute). Učenci na odru so govorili delno v slengu, delno v splošno pogovornem slovenskem jeziku. V igro sem bila vključena tudi sama, in sicer kot učiteljica, ki v parku sreča svoje učence, dva učenca pa se pred njo skrivata za drevo (namig na črtico Mater je zatajil).

▼ **Slika 5:** Cankar s prijatelji ob reki

▼ **Slika 6:** Nesrečni Ivanov padec na poti v šolo

▼ **Slika 7:** Cankarjeva mati zaman čaka pred šolo

▼ **Slika 8:** Otroci med pogovorom na peči

Slika 9: Ivan zavrne materino kavo

Slika 10: Lina in Ivan se sladkata z ukradenimi hruškam

Slika 11: Stroga učiteljica sprašuje, koliko je 1+1

Slika 12: Zasanjani Ivan želi v svet

4 Sklep

V začetku šolskega leta sem knjigo Ivana Cankarja *Moje Življenje* načrtovala za drugo domače branje v 9. razredu. Sprva sem predvidevala le običajno obravnavo, za katero sem vedela, da pri nekaterih učencih ne bo dobro sprejeta, pri nekaterih pa bo vzbudila zanimanje za dela Ivana Cankarja. Zgolj z enim samim navodilom, da naj predlagajo način počastitve Cankarjevega leta, se je povsem nenačrtovano sprožil projekt, v katerem so učenci odigrali prizore iz Cankarjevih črtic in se živeli v njegovo življenje ter poiskali značilnosti, ki so jim skupne s Cankarjem. Ugotovili so, da jim življenje Ivana Cankarja ni tako tuje in oddaljeno, da ga v bistvu lahko razumejo, če se jim ga približa na njim zanimiv, zabaven način, da ga lahko aktualizirajo. Torej ni nujno, da Cankar postane zabaven, lahko je spoznavanje z njim zabavno. Hkrati so skozi življenje v literarne junake razvijali empatijo. Učencem 6.–8. razreda, ki so si predstavo ogledali, pa so vzbudili zanimanje za branje Cankarja in ob seznanitvi s Cankarjem v 9. razredu se bodo gotovo spomnili te predstave in pristop do branja knjige za domače branje mogoče ne bo odklonilen.

Sama pa sem prišla do sklepa, da sicer besedila Ivana Cankarja za vse učence ne morejo biti zanimiva, da pa jim ga lahko na ustvarjalen način približam, ne da bi pri tem okrnila Cankarjev jezik ali izrazito posodobila okoliščine črtic. Sodelujoči učenci so s predstavo *Kdo sploh bere Cankarja?* ustvarili nenavadne, a čudovite spomine na šolske dni in obravnavo del Ivana Cankarja. Gotovo bodo čez leta dejali, da za njih obravnava Cankarja ni bila najhujša nočna mora, ampak da je Cankar lahko zabaven. Zabaven pa zato, ker so se tako odločili sami.

POVZETEK

Zbirko črtic *Moje Življenje* Ivana Cankarja učenci spoznavajo kot knjigo za domače branje v 9. razredu. Do branja te knjige načeloma pristopajo z odporom zaradi njim že znanih stereotipov o Cankarju – da je nerazumljiv, starinski, celo dolgočasen. V tem šolskem letu sem to knjigo obravnavala na običajen način (razlaga, pogovor z diskusijo, učno-delovni listi), hkrati pa tudi na ustvarjalen – z dramsko uprizoritvijo z igranimi kratkimi filmi, katere pobudniki so bili ravno učenci. Tako sem učencem zahtevnejšo vsebino približala na zabaven način, pri tem pa nisem okrnila bistva črtic ali pesniškega jezika Ivana Cankarja. S sodelovanjem v celotnem projektu so učenci pridobili dragocene izkušnje in predvsem lepe spomine, črtice Ivana Cankarja pa so jim postale razumljive, izkušnje Ivana Cankarja iz otroških dni pa primerljive z njihovimi izkušnjami.

Ključne besede: domače branje, Ivan Cankar, Cankarjevo leto, dramska uprizoritev, film

Virji in literatura

- Cankar, Ivan, 1984: Moje življenje. Ljubljana: MK.
- Komadina, Tanja, 2017: Moj lajf. Bevke: Škrateljč.
- Krakar Vogel, Boža, 2004. Poglavlja iz didaktike književnosti. Ljubljana: DZS.
- Učni načrt. Program osnovna šola. Sloveščina [elektronski vir], 2011. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo. Dostopno na: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_slovenscina_OS.pdf [25. 5. 2018].
- Štingl, Katja, 2017: Cankar je nenadoma postal, si lahko mislite, zabaven! Dostopno na: <https://www.vecer.com/cankar-je-nenadoma-postal-si-lahko-mislite-zabaven-6365592> [25. 5. 2018].
- Vidali, Petra, 2018: Cankar je postal, si lahko mislite, zabaven! Dostopno na: <https://www.vecer.com/cankar-je-postal-si-lahko-mislite-zabaven-6378322> [25. 5. 2018].

34. SLOVENSKI KNJIŽNI SEJEM

1. Pisateljski oder
2. Država v fokusu
3. Debatna kavarna
4. Cicifest
5. Forum
6. Ilustratorski kot
7. Založniška akademija
8. Najs(t)
9. Kulinarfest
10. Mesto v gosteh

Gospodarska zbornica Slovenije
Zbornica knjižnih založnikov in knjižarstva

www.knjiznisejem.si

f

30/14

država v fokusu: Madžarska

mesto v gosteh: Postojna

cankarjev dom 20. — 25. 11.